

Motion till riksdagen 2021/22:4160

av Pia Steensland m.fl. (KD)

Utgiftsområde 15 Studiestöd

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen anvisar anslagen för 2022 inom utgiftsområde 15 Studiestöd enligt förslaget i tabell 1 i motionen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda förutsättningarna för att slopa fribeloppet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av rätten till anstånd med återbetalning vid nya studier och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nya maximiregler för studier på eftergymnasial nivå och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över på vilket sätt det extra tillägget till studiebidraget ges och hur stödet förhåller sig till andra stöd i arbetet med att förbättra stödet till ekonomiskt utsatta barn och barnfamiljer och tillkännager detta för regeringen.

1 Motivering

Anslagsförslag 2022 för utgiftsområde 15 Studiestöd

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Studiehjälp	4 439 614	±0
1:2 Studiemedel	19 741 430	-1 340 000
1:3 Avsättning för kreditförluster	2 000 641	50 000
1:4 Statens utgifter för studiemedelsräntor	18 845	±0
1:5 Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och vid viss föräldrautbildning i teckenspråk	62 150	±0
1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål	31 000	±0
1:7 Studiestartsstöd	400 000	-400 000
1:8 Centrala studiestödsnämnden	1 090 481	±0
1:9 Överklagandenämnden för studiestöd	17 324	±0
Summa	27 801 485	-1 690 000

Studiestödet, såväl bidrags- som lånedelen, är ett viktigt led i arbetet med att kunna bedriva en ändamålsenlig utbildningspolitik. Studiestödet ska ge ekonomiska förutsättningar för personer som vill börja studera och bidra till att alla som vill kan utbilda sig. Alla delar av studiestödet, det vill säga studiebidrag under gymnasiestudier, bidrag till elever med funktionsnedsättning, lärlingsersättningar och studiemedel med bidragsdel och lånedel, bidrar på så vis till att utjämna skillnader i ekonomiska förutsättningar hos enskilda och mellan grupper i samhället.

1.1 Slopas fribelopp

Kristdemokraterna ser ett egenvärde i att studenter etablerar sig tidigt på arbetsmarknaden och ser därför positivt på att de studenter som så önskar också arbetar under studietiden. Med de krav på studieresultat som finns för att få behålla studiestödet har Kristdemokraterna full tillit till att den enskilde själv har förmåga att balansera studier och arbete utifrån sin egen kapacitet och livssituation så att studierna inte blir lidande. Kristdemokraterna förespråkar därför att det så kallade fribeloppet, dvs den summa som en student kan tjäna utan att nivån på studiemedlen sänks, ska slopas. Studenter ska kunna jobba och tjäna så mycket pengar de vill vid sidan av sina studier. Kristdemokraterna vill därför utreda förutsättningarna för att slopa fribeloppet.

Kristdemokraterna var tidigt pådrivande för att fribeloppet skulle slopas när utbrottet av covid-19-viruset satte sjukvården och omsorgen under stora påfrestningar. Förutom att fribeloppet – som princip – begränsar studentens eget beslut om hur mycket tid och kapacitet han eller hon har att arbeta vid sidan av studierna, begränsade fribeloppet nu också möjligheten till förstärkt bemanning inom vård och omsorg. Kristdemokraterna såg att det var angeläget att de studenter som ville och kunde, skulle få möjlighet att arbeta inom vård och omsorg utan risk för negativa effekter på rätten till studiemedel. Vi gläds åt att regeringen efter påtryckning från bland andra oss kristdemokrater till slut slopade fribeloppet under pandemin (först för 2020 och sedan för 2021 under två steg). För den ordinarie vårdpersonalen kunde arbetsinsatserna från studenterna ge en värdefull avlastning kring vissa uppgifter under den stora omställningen som var nödvändig

för att klara vården. I sammanhanget är det också viktigt att betona att vården kommer vara fortsatt ansträngd även när antalet covidpatienter som behöver intensivvård minskar. Vårdköerna var alldeles för långa före pandemin och nu har det därtill byggts upp en stor vårdskuld då mycket av den icke-akuta vården har fått skjutas på framtiden pga. pandemin. Denna situation är ytterligare en anledning att slopa fribeloppet även framgent.

1.2 Höj åldersgränsen för studiemedel

Dels syftar högre studier till att ge kompetens för kommande yrkesliv, dels är sökandet efter kunskap bra i sig för den enskildes utveckling och för samhällets utveckling. I en tid när medellivslängden ökat och riksdagen beslutat om höjd pensionsålder ökar behovet av fortbildning högre upp i åldrarna. Kristdemokraterna anser därför att det också är rimligt att höja gränsen för vid hur hög ålder man kan ta studielån. Vi har lagt förslag om detta i flera år. Vi välkomnar därför att regeringen nyligen har föreslagit att gränsen för hur gammal man får vara för att få studiemedel ska höjas. Enligt de nya reglerna, som träder i kraft den 1 oktober 2021, kan man få bidragsdelen av studiemedlet tills man fyller 60 år (jämfört med tidigare 56 år). Vidare ska nedtrappningen av rätten att låna pengar (den så kallade lånetrappan) börja vid 51 år (jämfört med tidigare 47 år) Detta innebär att antalet veckor man kan få studielån minskar successivt från det år man fyller 51 år.

Kristdemokraterna har tidigare även lämnat förslag om att studielån ska få återbetalas t.o.m. det år då låntagaren fyller 65 år. När vi lever längre och arbetslivet successivt förlängs bör också lånemöjligheten kunna förlängas. Det går hand i hand med vårt förslag om att studiemedel ska kunna tas ut också senare i livet för att underlätta omskolning mitt i karriären. När man får rätt att ta studiemedel senare i livet bör också tidsfristen för återbetalning förlängas. Det måste därför finnas en rimlig chans att hinna betala tillbaka dessa lån, annars kan det i sig hindra människor från att satsa på en ny utbildning. Kristdemokraterna välkomnar därför regeringens förslag om att återbetalningstiden ska vara 25 år, eller det lägre antal år som återstår till utgången av det år låntagaren fyller 64 år. Denna förändring träder i kraft den 1 januari 2022. Vi föreslog tidigare att låntagaren skulle få ytterligare ett år på sig (dvs t.o.m. 65 år) att betala tillbaka på lånet, men ser nytta med regeringens förslag som förbättrar möjligheten för många att få en rimlig chans till återbetalning och ställde oss därför bakom den föreslagna förändringen.

1.3 Anstånd med återbetalning av studielån under studier

När man tagit studielån för första gången säger reglerna att man ska börja betala tillbaka tidigast sex månader efter att man hade studiestöd. Den som tagit studielån tidigare betalar tillbaka direkt när studiestödet upphör. För den som vill minimera sitt lån och studera utan studiestöd kan det vara besvärligt att samtidigt som man studerar vidare tvingas påbörja sin återbetalning. Då finns visserligen möjligheten till nedsättning av återbetalningstakten. Kristdemokraterna menar att en huvudregel bör vara att man så länge man studerar ska slippa betala av på sitt studielån. Naturligtvis måste det finnas gränser för hur länge en person ska ha rätt att avvakta med sin återbetalning. Detta behöver utredas.

1.4 Nya maximitider för studier på eftergymnasial nivå

Idag kan studenter få studiemedel i högst sex år för studier på heltid på högskoleutbildningar och andra eftergymnasiala utbildningar, detta oavsett om studierna leder till en examen eller inte. Kristdemokraterna menar att tidsgränserna för studiemedel på eftergymnasial nivå bättre bör anpassas till utbildningarnas längd. Det antal månader med studiemedel som det ska finnas en generell rätt till bör bli lägre än i dag, samtidigt som studerande på längre utbildningar och studerande som ska bygga på en examen på grundnivå bör ges möjligheter att få ytterligare studiemedel. Kristdemokraterna menar alltså att vissa bör kunna få studiemedel under en längre tid än i dag, varigenom drivkraften för välplanerade och effektiva studier ökar. Studerande på längre utbildningar bör likaså ges bättre möjligheter att slutföra sina studier.

Konkret anser Kristdemokraterna att universitets- och högskolestudenter ska ha en generell rätt till studiemedel i fyra år. Efter fyra år med studiemedel måste den som önskar mer studiemedel kunna uppvisa antingen en examen från en minst treårig utbildning, eller minst tre års fullgjorda studier på en utbildning som syftar till en examen som omfattar minst 3,5 års heltidsstudier. Med detta förslag kommer det inte att i lika hög utsträckning som i dag vara möjligt att läsa enbart fristående kurser på lägre nivåer eller att byta mellan olika utbildningar. Förslaget lämnar dock ett utrymme för felval och andra förseningar på upp till ett år. För studerande som vill komplettera en treårig examen med t.ex. en masterutbildning eller med andra påbyggnadsstudier, samt för studerande på längre utbildningar, kommer att lämnas ett utrymme för minst sex års studier.

Studerande på andra eftergymnasiala utbildningar än högskoleutbildning föreslås samtidigt få studiemedel i mer än fyra år om de under de första fyra åren med studiemedel avlagt en kvalificerad yrkesexamen om minst 80 KY-poäng eller motsvarande svensk eller utländsk yrkesexamen som inte är högskoleutbildning. Det ska alltså räcka med en tvåårig examen för studerande på yrkesinriktade eftergymnasiala utbildningar utanför högskolan. Orsaken till detta är att dessa studerande annars inte har möjlighet att efter yrkesutbildningen övergå till högskolan och där läsa in en examen på grundnivå med studiemedel.

Studerande på högskolenivå som har studerat på fristående kurser eller på ett kortare högskoleprogram har i de flesta fall möjlighet att tillgodoräkna sig dessa studier i en annan examen om de byter utbildning eller inriktning. De kan därmed hinna med en treårig examen under de första fyra studieåren, även om de börjar med att studera andra kurser eller på ett annat program under ett till två år. Studerande inom kvalificerad yrkesutbildning eller motsvarande kvalitativa utbildningsnivå, t.ex. vid folkhögskola eller på kompletterande utbildningar, har dock inte samma möjlighet att tillgodoräkna sig dessa studier i en högskoleutbildning.

Utöver avstämningen efter fyra år med studiemedel föreslår vi att studerande på utbildningar som är minst fem år långa ges möjlighet att få studiemedel i ett år mer än idag, dvs. i sammanlagt sju studieår. Den som har haft studiemedel i sex år ska kunna ansöka om studiemedel för ytterligare ett år. Sådana studiemedel ska kunna beviljas den som läser på en utbildning som syftar till en examen som omfattar minst 300 högskolepoäng, förutsatt att det återstår högst 60 högskolepoäng av utbildningen. En studerande som exempelvis studerar på en masterutbildning eller på en läkarutbildning kan alltså få studiemedel i sju år om det behövs för att studierna ska kunna avslutas. Studiemedel får bara beviljas för så lång tid som krävs för att den studerande ska kunna slutföra den pågående utbildningen.

Utöver de nämnda tidsgränserna bör det, precis som i dag, vara möjligt att få ytterligare studiemedel om det finns synnerliga skäl. Även möjligheten för den som är minst 40 år att få ytterligare ett års studiemedel med hänsyn till särskilda skäl, bör finnas kvar. Dessa möjligheter ska gälla oavsett om den studerande har befunnits ha rätt till studiemedel i fyra, sex eller sju år.

Kristdemokraternas bedömning är att de föreslagna förändringarna bör kunna leda till att många studerande förbättrar sin studieplanering. I Sverige finns en tradition med fria studier som inte är programbundna. Detta förslag ändrar inte på det förhållandet, men kommer att utgöra en drivkraft för dem som studerar på fristående kurser att planera sina studier på ett sätt som leder till en examen. Förslaget har därmed även potential att öka antalet uttagna examina. Dessutom minskar riskerna för att studerande på mycket långa utbildningar tvingas avbryta sina studier trots att de har kort tid kvar av utbildningen. Samtidigt som de nämnda drivkrafterna blir starkare lämnas goda marginaler för studenterna att ändra inriktning på sina studier, bedriva kompletterande och breddande studier eller att studera något eller några år utomlands.

1.5 Höj lånedelen i studiemedlet

Den rödgröna regeringen höjde 2018 bidragsdelen i studiemedlen med 300 kronor per månad vilket Kristdemokraterna avvisade. Men eftersom Kristdemokraterna är angelägna om att den totala nivån på studiestödet bibehålls föreslog vi att lånedelen i studiemedlet skulle höjas med 300 kronor per månad. Vi står kvar vid detta ställningstagande och avsätter 50 miljoner kronor per år för detta. Det innebär samtidigt en besparing om 1 340 miljoner kronor 2022, 1 280 miljoner kronor 2023 och 1 270 miljoner 2024 under anslag 1:2.

1.6 Omställningsstudiestödet

Regeringen gör en satsning på ett nytt omställningsstudiestöd som syftar till att öka möjligheterna för vuxna mitt i arbetslivet att utbilda sig samt förbättra de ekonomiska förutsättningarna för dessa personer. Kristdemokraterna är positiva till förslaget och accepterar de relaterade satsningar som regeringen gör under anslag 1:2.

1.7 Översyn av ”extra tillägg” till studiebidraget

För elever som går gymnasieskola utgår studiebidrag när man fyllt 16 år, under månaderna september till och med maj, med möjlighet till extra tillägg för juni månad. Om man haft ogiltig frånvaro kan studiemedlet falla bort. Beloppet är detsamma som för barnbidraget. Som ett särskilt stöd för familjer med mycket låg inkomst finns dessutom ett extra tillägg. Förutsättningen för att kunna söka extra tillägg är att familjens samlade, beskattningsbara inkomst inte överstiger 125 000 kr på ett helår. Denna inkomstgräns har varit densamma under lång tid. Därför vill Kristdemokraterna se över på vilket sätt det extra tillägget ges, och hur stödet förhåller sig till andra stöd i arbetet med att förbättra stödet till ekonomiskt utsatta barn och barnfamiljer. Det faktum att det inte utbetalas studiemedel under sommaren under gymnasiestudier kan också skapa problem i ekonomiskt utsatta familjer, och bör därför ingå i översynen.

1.8 Studiestartsstöd

Studiestartsstöd är ett bidrag som du kan få under ett år om du är arbetslös och behöver läsa in en gymnasieutbildning för att kunna få ett arbete. Av rättviseskäl menar vi att det är fel att vissa ska kunna studera med bidrag medan deras studiekamrater tvingas ta lån för samma kurs. Studiestartsstödet löper också risk att missbrukas eftersom ersättningen är hög i jämförelse med ersättning för annan sysselsättning. Med tillgång till avgiftsfria studier kan Sverige redan anses ha generösa studievillkor. Därmed minskar Kristdemokraterna anslag 1:7 med 400 miljoner kronor per år från 2022 till 2024.

1.9 Stärkt pensionsrätt för barnår

Sedan 1999 finns i pensionssystemet, efter ett kristdemokratiskt initiativ, en rätt att tillgodoräkna sig pensionsrätt för s.k. barnår. Det innebär att upp till fyra år kan räknas som pensionsgrundande för den av föräldrarna som har haft en lägre inkomst, bl.a. p.g.a. längre föräldraledighet och deltidsarbete. Denna reform har varit viktig eftersom den dels stärker framför allt kvinnors pensioner, dels signalerar att det är en viktig samhällsinsats för både kvinnor och män att ta hand om sina barn. I dag arbetar framförallt många kvinnor deltid även efter barnets fyraårsdag. För att ytterligare kompensera de föräldrar som går ned i arbetstid, eller är hemma med sjuka barn i större utsträckning – vilket fortfarande oftast är kvinnor – vill Kristdemokraterna utöka antalet barnrättsår från fyra till fem. Dessutom föreslår vi en höjning av den generella jämförelseinkomsten i barnrättsåren från 75 procent till 85 procent, så att de med lägst inkomst får en högre pensionsrätt.

Kristdemokraterna avsätter 2,4 miljarder kronor för detta ändamål och finansierar det genom att pensionsrätterna för studieår slopas. Detta är ett förslag som Pensionsmyndigheten har fört fram, efter kostnadseffektivitetsberäkning. Enligt myndigheten uppskattas dessa förändringar minska gapet mellan mäns och kvinnors intjänande till den allmänna pensionen med cirka 0,8 procentenheter.

Pia Steensland (KD)

Acko Ankarberg Johansson (KD)

Christian Carlsson (KD)

Roland Utbult (KD)